

ложения – 36 КИС, 23 СЭД, 19 CRM». – 2-е изд., объедин. и доп. – К. : ООО «Декабрь», 2006. – 112 с.

2. Назаренко В. М. Оценка критериев оптималь-

ности КИС производственных предприятий / В. М. Назаренко, А. А. Кошулько, Н. В. Назаренко. // Корпоративные системы. – 2007. – № 2. – С. 39–42.

УДК 658.14:344.716(477)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ»

С. О. Джерелейко

Ринкові умови господарювання в Україні вимагають від підприємств постійного вдосконалення управління виробництвом, що є матеріальною основою розвитку економічних відносин у країні. Це потребує організації діяльності господарюючих суб'єктів з високим рівнем інтеграції пристосованих до клієнтів бізнес-процесів, тому першорядного значення набуває рішення проблем організаційного, інформаційного та методичного забезпечення процесу формування бюджетів.

Одним із засобів всебічного забезпечення функціонування підприємств є поліпшення показників їх фінансово-господарської діяльності є впровадження організаційно-економічного механізму, що дозволяє суттєво знизити витрати, підвищити рентабельність виробництва та, відповідно, підняти реальні доходи господарюючих суб'єктів.

Дослідження фахової літератури показали, що питання теоретичного обґрунтування застосування організаційно-економічного механізму у різних галузях економіки знаходяться під пильною увагою науковців, які, однак, по-різному трактують його зміст і структуру. Концептуальні засади формування та впровадження організаційно-економічного механізму управління підприємствами висвітлено у працях провідних зарубіжних і вітчизняних авторів, таких як Г. В. Астапова, Н. В. Бібік, І. П. Біла, О. В. Декалюк, Б. М. Іваненко,

Л. В. Кравцова, Г. О. Крамаренко, Ю. Лисенко, В. П. Полуянов, М. Хазан, Л. С. Яструбецька та ін. Однак проблема розробки організаційно-економічного механізму забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств є ще маловивченою і потребує подальших напрацювань, зокрема, щодо питань дослідження змісту та теоретичних аспектів формування вищезначеного організаційно-економічного механізму.

Мета статті – дослідження економічного змісту та підходів до трактування поняття «організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств», що уможливило створення та забезпечення функціонування системи бюджетування суб'єктів господарювання промислового сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень вітчизняних науковців, присвячених проблемам формування та впровадження організаційно-економічних механізмів різної направленості у діяльність підприємств, дозволив зробити висновок, що, незважаючи на повноту і ґрунтовність зазначених робіт, практично не розкрито питання щодо організаційно-економічного механізму забезпечення бюджетування діяльності підприємств промислового сектора економіки, тобто відсутнє єдине цілісне бачення його сутності у економічному аспекті. Розрізненість теоретичних напрацювань з даної тематики

перешкоджає формуванню і ефективному практичному застосуванню цього механізму, що зумовлює необхідність дослідження та визначення трактування поняття «організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств» у даній статті.

Базовим елементом терміна «організаційно-економічний механізм» є поняття «механізм», зі змістом якого потрібно визначитися у першу чергу.

Загалом, поняття «механізм» має грецьке походження, воно було запозичене економістами з механіки, та у прямому значенні найчастіше означає пристрій, що передає або перетворює рух.

Так, у Економічній енциклопедії наводиться таке трактування цього поняття: по-перше, механізм як система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності, та по-друге, механізм як внутрішній пристрій машини, устаткування тощо – система певних ланок та елементів, що приводить їх в дію [6, с. 355]. Як показує аналіз сучасної наукової та довідникової літератури, таке визначення є найбільш розповсюдженим та широко підтримується багатьма фахівцями.

А. К. Азрилян взагалі не розглядає механізм з точки зору безпосередньо механіки, а трактує його як послідовність етапів, процесів, що визначають будь-яку дію, явище» [2, с. 476], що також, на нашу думку, більш підкреслює економічну направленість даного терміну.

М. Д. Ведерников, розглядаючи механізм регулювання оплати праці у монографії «Ринковий механізм регулювання оплати праці робітників», наголошує, що під «механізмом» в аспекті проведеного ним дослідження «слід розуміти систему (форму організації), що регламентує порядок (сукупність певних правил у вигляді науково-теоретичних, методичних та практичних рекомендацій) виконання відповідних робіт з регулювання оплати праці робітників» [4, с. 51].

Вбачаємо доцільним підтримати точку зору, за якою поняття «механізм» можна охарактеризувати як систему, яка визначає послідовність здійснення певних процесів, або порядок

виконання відповідних робіт, та вважаємо, що визначення механізму саме як системи є найбільш прийнятним для формування терміну «організаційно-економічний механізм».

У фаховій економічній літературі поняття «механізм» широко використовується у поєднанні з такими його характеристиками, як «господарський», «організаційний», «фінансовий», «економічний» тощо, і хоча науковці розуміють різний сенс даного поняття, тобто по-різному визначають його структуру, складові та правила функціонування, але трактують його переважно як процес управління певними бізнес-одинацями.

Варто уваги визначення французького дослідника А. Кульмана, який розглядає поняття «механізм» саме у економічному аспекті, тобто пояснює його як природну систему необхідних взаємозв'язків, які виникають між різними економічними явищами за певних умов під впливом початкового імпульсу. Відповідно, механізм управління трактується ним як система елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури та суб'єктів) об'єктів управління, ув якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію [11, с. 13]. Тобто поняття економічного механізму пов'язане з поняттям організаційно-економічного механізму, який досить часто використовують для характеристики економічних явищ і процесів.

І. Заблудська, В. Максимов, досліджуючи визначення терміна «механізм», запропонованих економічною теорією, розглядають поняття економічного механізму загально та трактують його як «необхідні взаємозв'язки, що виникають між річними економічними явищами і ведуть до очікуваних результатів» [8, с. 39].

О. В. Декалюк виокремлює термін «економічний механізм» на мікрорівні, визначаючи його як сукупність правил, принципів і підходів до функціонування об'єкту чи системи, що спрямована на досягнення кращих результатів діяльності підприємства за рахунок раціонального управління витратами [5, с. 12]. При цьому науковець зауважує, що значна частина

економічних механізмів розробляється за рахунок логічної побудови, через те, що саме таким чином можна точно визначити об'єкт спостереження. Схожої позиції щодо визначення сутності поняття «економічний механізм» дотримується й Т. В. Павленко.

Загальну характеристику економічному механізму надає й Л. В. Кравцова у роботі «Економічний механізм мотивації впровадження енергозберігаючих технологій у житлово-комунальне господарство». Розглядаючи співвідношення терміна «економічний механізм» і його похідних, зокрема поняття «організаційно-економічний механізм», науковець зауважує, що економічний механізм базується лише на економічних методах впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, тоді як організаційно-економічний механізм містить у собі як економічні, так і організаційні методи впливу й інструменти дії на систему, якою управляють, й наголошує, що ці поняття тісно взаємопов'язані, але не тотожні, отже, економічний механізм є найважливішою складовою організаційно-економічного механізму [9, с. 26].

Оскільки у світі сучасної економічної думки відсутня єдина точка зору щодо визначення терміна «організаційно-економічний механізм», незважаючи на існування досить великої кількості трактувань цього поняття, у роботі була зроблена спроба систематизації підходів до визначення даного терміна.

Спираючись на позицію Н. В. Бібік, викладену у праці «Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіону» [1, с. 86], яка полягає у виокремленні трьох основних теоретико-методичних підходів різноаспектного характеру щодо визначення поняття «організаційно-економічний механізм», та частково погоджуючись з нею, вважаємо, що поняття «організаційно-економічний механізм» доцільно розглядати за допомогою таких підходів, як функціональний, системний і попроцесний.

Науковці, що представляють функціональний підхід, як зауважує Н. В. Бібік, акцентують увагу на функціональному призначенні організаційно-економічного механізму: «... так, П. Бунич визначає його як єдність функ-

цій планування, економічного стимулювання, а також організаційних структур, що виконують ці функції на усіх рівнях господарювання» [1, с. 87].

Заслуговує на увагу визначення Ю. Лисенко та П. Єгорова, які розкривають організаційно-економічний механізм як систему формування цілей і стимулів, що дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживача. Автори формулюють дане визначення на основі власного твердження, що ядром організаційно-економічного механізму є система стимулів, які формують спонукальні мотиви до підвищення ефективності функціонування виробничих систем [12, с. 86], таким чином підкреслюючи головне, на їх думку, функціональне призначення даного механізму. Проте, на нашу думку, доцільно відзначити певну «вузкість» даного підходу, оскільки в межах функціонального підходу висвітлюється тільки одна з важливих ознак організаційно-економічного механізму, а також не в повній мірі відображаються певні аспекти його формування й функціонування.

Представники системного підходу розглядають організаційно-економічний механізм як систему, яка являє собою набір взаємопов'язаних інструментів управління підприємством та відображає системний характер формування та використання вищезгаданого механізму.

Так, Л. С. Яструбецька, в межах системного підходу, розглядаючи організаційно-економічний механізм управління грошовими потоками підприємства, характеризує його як систему взаємопов'язаних між собою елементів, що визначає і забезпечує реалізацію комплексу заходів на кожному із етапів управління. При цьому науковець наголошує на його важливості та дієвості для ухвалення ефективних фінансово-господарських рішень щодо управління грошовими потоками та підприємством загалом [16, с. 8], підкреслюючи необхідність здійснення поетапного управління суб'єктом господарювання.

Цікаву думку з приводу даного питання пропонує О. А. Єрмоєнко-Григоренко, яка розглядає «організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства» як «...сукупність підсистем соціально-економічних і організаційно-економічних відносин, складених з блоків і відповідних їхньому змісту елементів, особливості наповнення яких відповідають рівню розвитку суспільно-економічних устроїв» [7, с. 9]. Аналогічної думки дотримується й Б. М. Іваненко. На нашу думку, у даних визначеннях поняття «організаційно-економічний механізм» трактується як складна система елементів (підсистем), але, на жаль, ототожнюється лише з організаційно-функціональною структурою суб'єкта господарювання, в той же час зміст безпосередньо самого механізму управління не розкритий. Тому слід відмітити, що більш правомірна позиція тих науковців, які, характеризуючи механізм як систему, визначають її як сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність.

Припускаємо, що найбільш коректним і змістовним визначення організаційно-економічного механізму за системного підходу надає І. П. Булеев, який розглядає його як сукупність форм, методів та інструментів управління [3, с. 177], що розкриває безпосередньо як сам процес управління, так і засоби його здійснення. Конкретизує таке визначення М. Лисицін, розглядаючи організаційно-економічний механізм функціонування виробничо-економічної системи як інтегровану систему органічно взаємозалежних й взаємопов'язаних економічних, організаційних, правових, соціальних та інших форм, методів господарювання та діяльності апарату управління, яка заснована на пізнанні дії об'єктивних економічних законів та яка має сприяти усталеності роботи виробничо-економічної системи [15, с. 180].

Представники процесного підходу трактують організаційно-економічний механізм як сукупність процесів, що являють собою послідовність певних перетворень. Так, А. Кульман стверджує, що будь-який організаційно-економічний механізм є сукупністю або послідовністю економічних явищ [11, с. 14].

Дотримуються такої думки й Г. Таукач і В. Дубоніс, які, розглядаючи організаційно-економічний механізм розвитку підприємства, наголошують, що його характерними особливостями є наявність складного комплексу виробничих і управлінських процесів (виробничий механізм), а також сукупності зв'язків і взаємозв'язків між цими процесами та всередині них (механізм управління) [13, с. 53], таким чином підкреслюючи багатоскладність даного механізму.

Г. О. Крамаренко в роботі «Організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним комплексом» виокремлює таке поняття, як організаційно-економічний механізм галузей невиробничої сфери, та визначає його, як «...сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених соціально-економічних процедур і сфер діяльності...» [10, с. 14]. На відміну від попереднього автора, у даному трактуванні відсутня логічна послідовність економічних явищ і процесів, хоча самі ці явища чітко визначені.

О. В. Декалюк наголошує, що організаційно-економічний механізм можна означити як послідовну низку причинно-наслідкових зв'язків здійснення будь-якого процесу системи, що базується на відповідних їй засобах, методах і принципах функціонування. Тобто будь-яка система функціонує за принципами організації і трансформації з одного стану в інший, і безумовно має відповідати принципу економії (кращі результати при менших витратах), що і відповідає сутності категорії «організаційно-економічний механізм» [5, с. 17].

Однак найбільш змістовне трактування вищезначеного терміна, на наш погляд, дає М. Хазан, який характеризує організаційно-економічний механізм як цілеспрямований процес вирішення особистих завдань його функціонування на основі стійкої сукупності методів, норм і правил формування та регулювання відносин елементів організаційної структури [14, с. 97].

Отже, всі розглянуті підходи мають конкретні сутнісні характеристики поняття «організаційно-економічний механізм», а тому є правомірними щодо їх використання. Однак, на нашу думку, найбільш обґрунтованим під-

ходом до визначення організаційно-економічного механізму є системний підхід. Саме такий підхід доцільно покласти в основу формулювання терміна «організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств».

Що ж стосується авторської позиції щодо даного питання, то, зважаючи на результати проведених досліджень, поняттям «організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств» пропонується розуміти як комплексну систему взаємозалежних і взаємопов'язаних між собою економічних, організаційно-управлінських, нормативно-правових та інформаційно-технічних елементів забезпечення, які створюють, підтримують та забезпечують реалізацію поетапного впровадження бюджетування на підприємствах, що сприятиме поліпшенню ефективності управління та зростанню організаційно-економічного потенціалу суб'єкта господарювання».

Економічний зміст організаційно-економічного механізму забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств полягає у його здатності бути рушійною силою для забезпечення такого рівня вдосконалення виробничих відносин і досягнення результативності функціонування господарюючих суб'єктів, яких вони намітили у своїй діяльності.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження змістовно-сутнісної характеристики терміна «організаційно-економічний механізм» доцільно виділити три основні теоретико-методичні підходи до трактування даного поняття:

- функціональний підхід;
- системний підхід;
- попроцесний підхід.

Найбільш обґрунтованим підходом щодо визначення вищезначеного організаційно-економічного механізму є системний підхід, у межах якого нами сформулювали визначення поняття «організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності підприємств», який розглядається як комплексна система взаємозалежних і взаємопов'язаних між собою різноаспектних елементів забезпечення, які створюють, підтримують і забез-

печують реалізацію поетапного впровадження бюджетування на підприємствах, що у подальшому сприятиме поліпшенню ефективності управління та зростанню організаційно-економічного потенціалу суб'єкта господарювання.

Викладені у статті теоретичні основи є важливими базовими передумовами для розробки у подальшому структурних елементів розглянутого організаційно-економічного механізму забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств у сучасних економічних умовах в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н. В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіону (на прикладі Харківської області) / Н. В. Бібік // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2009. – Вип. 28. – Ч. 3. – С. 86–92. – (Серія «Економіка»).
2. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – М. : Институт новой экономики, 1999. – 597 с.
3. Булеев И. П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов / И. П. Булеев. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1993. – 225 с.
4. Ведерников М. Д. Ринковий механізм регулювання оплати праці робітників. (Проблеми теорії і практики) : [монографія] / М. Д. Ведерников. – Хмельницький : Евріка, 2001. – 288 с.
5. Декалюк О. В. Організаційно-економічний механізм функціонування операційної системи виробничого підприємства (на прикладі підприємств машинобудування) : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / О. В. Декалюк. – Хмельницький, 2004. – 240 с.
6. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Вид. Центр «Академія», 2001. – Т. 2. – 848 с.
7. Єршоменко-Григоренко О. А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О. А. Єршоменко-Григоренко. – Донецьк, 2000. – 24 с.
8. Заблодська І. Економічний механізм забезпечення виробництва та збуту товарів на регіональному ринку / І. Заблодська, В. Максимов

- // Економіст. – 2007. – № 10. – С. 38–39.
9. Кравцова Л. В. Економічний механізм мотивації впровадження енергозберігаючих технологій у житлово-комунальне господарство : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Кравцова Любов Вікторівна. – Донецьк, 2006. – 228 с.
 10. Крамаренко Г. О. Організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним комплексом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Г. О. Крамаренко. – Донецьк, 1998. – 36 с.
 11. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман ; [пер. с фр. под общ. ред. Н. И. Хрусталевой]. – М. : АО «Изд. группа «Прогресс» ; Универс, 1993. – 192 с.
 12. Лисенко Ю. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. – № 1 (442). – С. 86–87.
 13. Таукач Г. Л. Основы управления социалистическим производством : учебник / Г. Л. Таукач, В. П. Дубонос. – К. : Вища школа, 1989. – 303 с.
 14. Хазан М. Организационно-экономический механизм развития в системе управления предприятием / М. Хазан // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 2. – С. 96–103.
 15. Экономика, организация и планирование промышленного производства / [Лисицын Н. А., Васюлин Ф. П., Выборев В.И. и др.] ; под. общ. ред. Н. А. Лисицына. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – Минск : Высшая школа, 1990. – 446 с.
 16. Яструбецька Л. С. Організаційно-економічний механізм управління грошовими потоками промислових підприємств України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Л. С. Яструбецька. – Л., 2006. – 20 с.

УДК 336.764.1:332.834.4

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

А. В. Яровий

Сучасні тенденції вітчизняного ринку страхових послуг вимагають від страхових компаній активізації інвестиційної діяльності з метою забезпечення потреб економіки в фінансових ресурсах і страхового захисту майнових інтересів членів суспільства.

Активи страховиків формуються у разі використання залучених коштів, що необхідно враховувати при дослідженні організаційно-економічного механізму управління активами. З цього приводу якісно розроблена стратегія контролю за складом і властивостями активів забезпечить страховим компаніям перетворення на потужних інвесторів.

Ризиковий характер діяльності страхових компаній, непередбачуваність настання страхових випадків і розмірів необхідних пов'язаних із ними грошових виплат надзвичайно ускладнює процес управління активами. Для ринку страхових послуг необхідно, щоб організаційно-економічний механізм управління активами забезпечував страховикам фінансову надійність, конкурентоздатність, можливість здійснювати розрахунки за страховими та іншими зобов'язаннями та отримувати інвестиційний дохід. Такий механізм повинен не лише зберігати активи, а й сприяти збільшенню їх вартості.